

<https://doi.org/10.36719/2706-6185/40/56-59>

Orxan Məmmədov
Bakı Biznes Universiteti
magistrant
orxanmemmedov487@gmail.com

Azərbaycanda sığorta bazarının fəaliyyətinin təhlili

Xülasə

Maliyyə sisteminin tərkib hissəsi olan sığorta – bir iqtisadi kateqoriya olaraq, baş verən bu və ya digər xoşagəlməz hallardan, fəvqəladə hadisələrdən vurulan ziyanın aradan qaldırılması, vətəndaşların şəxsi həyatları ilə əlaqədar olan hadisələr zamanı onlara maliyyə yardımlarının edilməsi ilə yaradılan məqsədli pul vəsaiti fondlarının yaradılması və istifadəsi prosesidir. Sığorta işinin səmərəli təşkilinin və beynəlxalq standartlar səviyyəsində inkişaf etdirilməsinin ölkə iqtisadiyyatının bazar münasibətləri şəraitində möhkəmlənməsində mühüm iqtisadi əhəmiyyəti vardır. Bu baxımından sığorta fəaliyyətinin həyata keçirilməsində daim nəzarət mövcuddur. Sığorta bazarında fəaliyyət göstərən şirkətlərin fəaliyyətinin qiymətləndirilməsi mütəmadi olaraq dövlətin nəzarətindədir və bu yoxlamanın həyata keçirilməsi birbaşa olaraq Mərkəzi Banka həvalə edilmişdir. Respublikamızın müasir sığortası, maliyyə sisteminin ən önəmli sferalarından biridir. O, istehsalının aşağı düşməsinin qarşısının alınmasında, onun fasiləsizliyinə zəmanət yaradılmasında şübhəsiz əhəmiyyətə malikdir. Sığorta bazarının izlənməsi, orada baş verən hadisə və proseslərin müsbət və ya mənfi dinamikası statistikasız ötürür. Bütövlükdə sığorta bazarı və burada əhaliyə göstərilən sığorta xidmətlərinin səviyyə və dinamikasının statistik öyrənilməsi və qiymətləndirilməsi bütün dövrlərdə aktual bir mövzudur.

Açar sözlər: bazar, sığorta, satış, dinamika, statistika, audit, yoxlama, ekspertiza

Orkhan Məmmədov
Baku Business University
Master student
orxanmemmedov487@gmail.com

Analysis of Insurance Market Activity in Azerbaijan

Abstract

Insurance, which is a part of the financial system, is the process of creation and use of targeted cash funds, created as an economic category, by providing financial assistance to citizens during events related to their personal lives, eliminating damage caused by one or other unpleasant situations, emergency events. Effective organization of insurance work and its development at the level of international standards are of great economic importance in the strengthening of the country's economy in terms of market relations. In this regard, there is constant control over the implementation of insurance activities. The audit evaluation of the activities of the companies operating in the insurance market is regularly under the control of the state, and the implementation of this audit is entrusted directly to the Central Bank. Modern insurance of our republic is one of the most important spheres of the financial system. It is of undoubted importance in preventing the decrease of production and guaranteeing its continuity. Tracking the insurance market, the positive or negative dynamics of the events and processes taking place there is not complete without statistics. The statistical study and evaluation of the insurance market as a whole and the level and dynamics of the insurance services provided to the population is a current topic at all times.

Keywords: market, insurance, sales, dynamics, statistics, audit, inspection, expertise

Giriş

Müasir iqtisadi münasibətlərin mühüm elementlərindən biri sığorta işidir. O, iqtisadiyyatda spesifik funksiyalar yerinə yetirilməsi ilə bağlı olan maliyyə münasibətlərinə aid edilir. Təsərrüfatçılıq baxımından müstəqil olan subyektlər istehsal-təsərrüfat fəaliyyətinin fasiləsizliyinə təminat vermək səbəbindən ixtisaslaşmış yenidən bölgü münasibətlərini xarakterizə edən sığorta müdafiəsinə hər zaman ehtiyac duyurlar (Abbasbəyli, 2011, s. 109). Sığorta – mümkün və konkret hadisələr nəticəsində yarana biləcək risklərə qarşı öncədən tədbirlərin görülməsi sistemidir. Sığorta fəaliyyətinin inkişafı daim ön plana çəkilir. Ən geniş yayılmış sığorta cari dövür ərzində icbari sığortadır və buna İSB yəni İcbari Sığorta Bürosu nəzarət etməkdədir. Sığorta bazarlarına nəzarəti hal-hazırda Mərkəzi Bank icra etməkdədir. Mərkəzi Bank ölkədə fəaliyyət göstərən bütün sığorta şirkətlərinə nəzarəti onların fəaliyyəti üçün lisenziyaların təqdim olunmasını həyata keçirir. Audit yoxlanılması, bildiyimiz kimi, məcburi və könüllü olmaqla həyata keçirilir.

Tədqiqat

Məcburi ildə bir dəfə olmaqla dövlət tərəfindən həyata keçirilən yoxlama ekspertiza prosesidir. Hər bir sığorta şirkəti öz fəaliyyətinin sonunda hesabat hazırlayır və bunu öz saytında yerləşdirir. ASC-lər üçün bu artıq bir tələb kimi qoyulmuşdur. Müxtəlif sığorta şirkətləri mövcudur. Gəlin onların bir neçəsinin siyahısına nəzər salaq (“Sığorta fəaliyyəti haqqında” Azərbaycan Respublikasının Qanunu, 2007; “Auditorun peşə məsuliyyətinin icbari sığorta haqqında” Qanun):

- “A-Qroup Sığorta Şirkəti” Açıq Səhmdar Cəmiyyəti
- “AtaSığorta” Açıq Səhmdar Cəmiyyəti
- “Atəşgah” Sığorta Şirkəti Açıq Səhmdar Cəmiyyəti
- “Azərbaycan Sənaye Sığorta” Açıq Səhmdar Cəmiyyəti
- “AzSığorta” Açıq Səhmdar Cəmiyyəti
- “Bakı Sığorta” Açıq Səhmdar Cəmiyyəti
- “Meqa Sığorta” Açıq Səhmdar Cəmiyyəti
- “Paşa Sığorta” Açıq Səhmdar Cəmiyyəti
- “Qala Sığorta” Açıq Səhmdar Cəmiyyəti
- “Xalq Sığorta” Açıq Səhmdar Cəmiyyəti

İndi isə gəlin yuxarıda adlarını qeyd etdiyimiz şirkətlərin bir neçəsinin insanlar arasında məmnuniyyət səviyyəsini real göstəricilər əsasında təhlil edək. Bu təhlil əsasən avto-icbari sığorta məhsulu üzərindən aparılmışdır (İSB Büro haqqında).

Cədvəl. Avto-icbari sığorta üzrə şikayət indeksi, sentyabr 2023 – avqust 2024

Sığortaçılar	Şikayət indeksi
"Bakı Sığorta" ASC	2.92
"Xalq Sığorta" ASC	2.33
"Paşa Sığorta" ASC	1.24
"AtaSığorta" ASC	0.97
"Atəşgah Sığorta" ASC	0.80
"Meqa Sığorta" ASC	0.77
"Azərbaycan Sənaye Sığorta" ASC	0.46
"Qala Sığorta" ASC	0.42

- - yuxarı şikayət indeksi (hesablama nəticəsində əldə olunan orta göstəricidən yuxarı olan)
- - orta şikayət indeksi
- - aşağı şikayət indeksi (hesablama nəticəsində əldə olunan orta göstəricidən aşağı olan)

Təhlil onu göstərir ki, cari vəziyyəti nisbətən qənaətbəxş hesab etmək olar, amma bu o demək deyildir ki, hər şey qaydasındadır. Yuxarı şikayət indeksi onu göstərir ki qeyd edilən şirkətlərlə insanlar arasında kifayət qədər aqressiya və narazlıq var. Təbii ki, bu göstəricilər Mərkəzi Banka olan şikayətlər əsasında formalaşır. Sığorta şirkətləri qeyd etdiyimiz quruma olunan şikayət siyahısını minimuma edirməlidir, bu isə yüksək və keyfiyyətli xidmətin əsasında mövcud olacaqdır. Daimi təkmilləşdirilmə tədbirləri olması vacibdir. Bu, şirkətlərin əsas ideyasına çevrilməlidir. Bazarda kifayət qədər potensial müştərilər mövcuddur və onları real müştərilərin siyahısına əlavə etmək sığorta şirkətlərinin üzərinə düşür ("Azərbaycan Respublikasında nəqliyyat vasitəsi sahiblərinin mülki məsuliyyətinin icbari sığortası haqqında" Azərbaycan Respublikasının Qanunu, 2000; Azərbaycan Respublikası Mərkəzi Bankı).

Bu şirkətlər sığorta bazarında aktiv fəaliyyətlərini davam etdirməkdədirlər. Bir qayda olaraq, hər bir şirkəti Mərkəzi Bankın qoyduğu qaydalara uyğun fəaliyyətini davam etdirməlidir. Əks təqdirdə, Mərkəzi Bank tərəfindən lisenziyası ləğv edilir. Bu səbəbdən hər bir şirkət ölkənin iqtisadi maraqlarını rəhbər tutaraq fəaliyyət göstərməlidir. Lisenziyalar və icazələr haqqında Azərbaycan Respublikasının qanunvericiliyi Azərbaycan Respublikasının Konstitusiyasından, "Sahibkarlıq fəaliyyəti haqqında" Azərbaycan Respublikasının Qanunundan, bu Qanundan, "İnzibati icraat haqqında" Azərbaycan Respublikasının Qanunundan və Azərbaycan Respublikasının digər qanunvericilik aktlarından ibarətdir ("İcbari Sığortalar Haqqında" Azərbaycan Respublikasının Qanunu, 2011).

Azərbaycan Respublikasının tərəfdar çıxdığı dövlətlərarası müqavilələrdə bu qanundan fərqli qaydalar müəyyən edildikdə, həmin beynəlxalq müqavilələr tətbiq olunur. Ümumi nəzər salsaq, sığorta bazarında müəyyən boşluqlar görə bilirik və boşluqları doldurmaq üçün müxtəlif nəticə-təkliflər hazırlanmalıdır. Audit yoxlama və ekspertiza işləri nə qədər şəffaf şəkildə aparılsa, bir o qədər daha tez müsbət nəticələr əldə etmək mümkündür (Azərbaycan Respublikası Mərkəzi Bankı).

Ümumilikdə götürsək, Azərbaycanda sığorta fəaliyyətinin Qanunvericilik bazasının dörd tərkib hissəsi var:

- Azərbaycan Respublikasının Qanunları
- Azərbaycan Respublikası Prezidentinin Fərmanları
- Azərbaycan Respublikası Nazirlər Kabinetinin Qərarları
- Azərbaycan Respublikası Maliyyə Nazirliyinin Normativ sənədləri

Auditorun peşə məsuliyyətini yaradan sığorta hadisəsi halları

Auditorun peşə məsuliyyətini yaradan sığorta hadisəsi halları aşağıdakılardır:

1. Auditor xidməti sahəsində qəbul edilmiş normativ hüquqi aktların, standartların, qaydaların tələblərinin pozulması;
2. Maliyyə və vergi hesabatlarında təhrif olunmuş məlumatların və səhvlərin aşkar edilməməsi;
3. Aşkar edilən səhv və təhriflərin aradan qaldırılması üçün düzgün tövsiyələrin verilməməsi;
4. İşlərin keyfiyyətsiz görülməsi və (və ya) yerinə yetirilməsi müddətinə riayət edilməməsi;
5. Məxfilik prinsipinin pozulması.

Nəticə

Beləliklə, bazar iqtisadiyyatı şəraitində sığorta şirkətlərinin sayı kifayət qədərdir. Belə bir şəraitdə ağırlıq mərkəzi Mərkəzi Bankın və auditorların üzərinə düşür. Yuxarıda da qeyd etdiyimiz kimi, əgər sığorta şirkəti öz fəaliyyətini qanunlar və qaydalar çərçivəsində davam etdirsə, daha güclü və daha uzunömürlü olacaqdır. Ölkənin iqtisadiyyatının inkişafına təkan verən bir çox amillər vardır ki, bunlardan biri də sığorta bazarıdır. Həmçinin ölkənin sığorta bazarı bir sıra göstəricilərinə görə həm inkişaf etmiş ölkələrin, həm də post-sovet və qonşu ölkələrin bazarları ilə müqayisə edilmişdir. Aparılmış araşdırmalardan gəlinən konkret nəticələri aşağıdakı kimi punktdaşdırmaq olar:

– Azərbaycanda sığorta sektorunun inkişafı üçün yeni qanunların qəbulu və mövcud qanunvericilik bazasının kifayət qədər təkmilləşdirilməsi müşahidə olunsa da, ölkədə baş verən son hadisələr onu göstərir ki, qəbul edilən qanunların tətbiqi və buna dövlət nəzarəti olduqca zəifdir.

– Azərbaycan bazarında ildən ilə kəmiyyət baxımından böyümə müşahidə edilsə də, bu kəmiyyət artımı arzu olunan səviyyədə deyil, həmçinin kəmiyyətdəki artım keyfiyyətdəki artımla müşahidə edilmir.

– Müstəqilliyin ilk illərindən fərqli olaraq, daxili bazarda inhisarçılığın səviyyəsi xeyli azaldılsa da, sağlam rəqabətə mane olan daha bir cərəyan – bazarın oliqopolyaya çevrilməsi prosesi müşahidə olunmaqdadır.

– Sığortanın nüfuzetmə faizi (ÜDM-dəki payı) son onillikdə üç dəfəyə yaxın artıb, təxminən 1 %-ə çatsa da, bu göstərici inkişaf etmiş ölkələrlə müqayisədə hələ də çox aşağıdır. Bunu həmçinin ölkədəki “sığorta sıxlığı”na da aid etmək olar.

Daha bir məqam isə insanların sığorta haqqında məlumatları kifayət qədər deyil. Bunun aradan qaldırılması üçün müxtəlif tədbirlər görülməsi vacibdir. Bu insanların marifəndirilməsi – onlara sığortanın əsasları haqqında məlumatların verilməsi vacibdir.

Ədəbiyyat

1. Abbasbəyli, M. (2011). *Sığorta terminləri lüğəti*.
2. “Azərbaycan Respublikasında nəqliyyat vasitəsi sahiblərinin mülki məsuliyyətinin icbari sığortası haqqında” Azərbaycan Respublikasının Qanunu. (2000).
3. “Auditorun peşə məsuliyyətinin icbari sığorta haqqında” Qanun. <https://e-qanun.az/framework/13678>
4. *Azərbaycan Respublikası Mərkəzi Bankı*. <https://www.cbar.az/page-189/insurance>
5. “İcbari Sığortalar Haqqında” Azərbaycan Respublikasının Qanunu. (2011).
6. *İSB Büro haqqında*. <https://isb.az/buro-haqqında/>
7. “Sığorta fəaliyyəti haqqında” Azərbaycan Respublikasının Qanunu. (2007).
8. *Sığorta tarixi və inkişaf mərhələləri*. (2019). <http://banco.az/az/news/sigorta-tarixi-ve-inkisaf-merheleleri>.

Daxil oldu: 11.09.2024

Baxışa göndərildi: 05.10.2024

Təsdiq edildi: 17.10.2024

Çap olundu: 30.10.2024